

# Wizerunek Festiwalu „Łódź Czterech Kultur” w łódzkich dziennikach w perspektywie *framing analysis*

**Rafał Leśniczak**

Historia XIX-wiecznej Łodzi oraz pierwszych dekad XX wieku, aż do momentu zakończenia II wojny światowej, jest związana ze współistnieniem kultury polskiej, rosyjskiej, niemieckiej i żydowskiej<sup>1</sup>. Metropolia, którą nazywano polskim Manchesterem była miastem fabryk i przemysłu włókienniczego, w znikomym zaś stopniu ośrodkiem kultury i sztuki<sup>2</sup>. Ówczesne tytuły prasowe zwracały uwagę na wielokulturowość Łodzi, którą porównywano do biblijnej wieży Babel<sup>3</sup>. W przedwojennej literaturze i prasie dość często wobec mieszkańca tego miasta był używany termin *Lodzermensch*, wyrażający jego ponadnarodowość, którego nadrzędną dewizą życiową było hasło „Time is money”<sup>4</sup>.

Festiwal „Łódź Czterech Kultur”<sup>5</sup> jest kontynuacją Festiwalu „Dialog Czterech Kultur”, który powstał w 2002 roku z inicjatywy polskiego prawnika Witolda Knychalskiego. Wydarzenie, nawiązujące do wielokulturowości i wielowyznaniowości Łodzi, odbywa się rocznie<sup>6</sup>.

## Metodologia badań

Autor podejmuje badania medioznawcze dotyczące wizerunku prasowego Festiwalu „Łódź Czterech Kultur” z perspektywy ram interpretacyjnych. Analiza obejmuje pięć pierwszych edycji Festiwalu organizowanych w latach 2010–2014. Materiał badawczy stanowią papierowe wydania dwóch najważniejszych łódzkich

<sup>1</sup> C. Young, S. Kaczmarek, *The Socialist past and postsocialist urban identity in central and eastern Europe*, „European Urban and Regional Studies” Vol. 1 (2008), nr 15, s. 58–59.

<sup>2</sup> K. Kołodziej, *Między „ziemią obiecaną” a „złym miastem” – cała (?) prawda o Łodzi w publicystyce i prasie warszawskiej*, „Acta Universitatis Lodziensis. Folia Litteraria Polonica” 2008, nr 10, s. 266–271; K. Kołodziej, *Motywy wspólne w literackim obrazie strajku i lokautu w Manchesterze (Elizabeth C. Gaskell „Mary Barton”) i Łodzi (M. Gawlewicz „Wir”, K. Laskowski „Lokaut”)*, „Acta Universitatis Lodziensis. Folia Litteraria Polonica” 2007, nr 9, s. 188–189.

<sup>3</sup> K. Kołodziej, *Między „ziemią obiecaną” a „złym miastem”...*, dz. cyt., s. 260.

<sup>4</sup> Tamże, s. 263–264.

<sup>5</sup> Ilekroć w tekście pojawia się słowo „Festiwal”, rozumie się przez to Festiwal „Łódź Czterech Kultur”.

<sup>6</sup> D. Rajchel, *Wielokulturowość jako artefakt na przykładzie miasta Łódź*, „Studia Humanistyczne AGH” Vol. 3 (2014), nr 13, s. 191–192. O Festiwalu „Łódź Czterech Kultur” można przeczytać m. in.: „Od kilku lat Łódź ponownie sięga do swoich wielokulturowych korzeni. To właśnie z szacunku dla przeszłości narodziła się idea festiwalu Łódź Czterech Kultur. Ślady mieszania się polskich, żydowskich, niemieckich i rosyjskich wpływów są widoczne w Łodzi na każdym kroku, obecne w tkance miasta, w mentalności mieszkańców, a historia – choć wydaje się już dawno miniona – staje się znowu początkiem rozmowy o współczesności i o przyszłości miasta”. Zob. *Festiwal Łódź Czterech Kultur*, 14.09.2012, <https://baedekerlodz.blogspot.com/2012/09/festiwal-odz-czterech-kultur.html?m=1> [dostęp: 2.07.2018].

dzienników regionalnych („Dziennik Łódzki” i „Express Ilustrowany”) oraz łódzkiej edycji „Gazety Wyborczej”<sup>7</sup>. Kwerendą źródłową zostały objęte wszystkie wydania „DzŁ”, „ExII”, „GW” z okresu tych miesięcy, w których odbywał się Festiwal. Autor przeanalizował publikacje prasowe ww. tytułów prasowych w następujących przedziałach czasowych: 1–30 września 2010, 1–30 września 2011, 1–30 września 2012, 1–31 maja 2013, 1–30 czerwca 2014<sup>8</sup>. Do analizy zostały zaklasyfikowane te teksty prasowe, które zawierały przynajmniej jedno z następujących słów/wyrażeń: „wielokulturowość”, „festiwal”, „Łódź”, „cztery kultury” oraz odnosiły się do tematyki Festiwalu.

Autor posługuje się metodą analizy ramowania (*framing analysis*) w celu wyodrębnienia dominującej ramy interpretacyjnej w każdej ze spełniającej kryteria analizy publikacji pra-

sowej. Autor, korzystając z dotychczasowych badań m.in. Roberta Entmana, Holli Semetko, Patti Valkenburg, Marka Palczewskiego, Karola Franczaka, Ewy Nowak, Rafała Riedla<sup>9</sup>, wyróżnił następujące ramy interpretacyjne: „ramę konfliktu”, „ramę ludzkich spraw”, „ramę odpowiedzialności” oraz „ramę ekonomii”. Autor zrezygnował z wyodrębnienia „ramy moralności”, o której wspomina m.in. Claes de Vreese<sup>10</sup>, ponieważ wydarzenia lub kwestie mające odniesienie do wartości religijnych, moralnych, etycznych czy szeroko pojętej filozofii stanowiły integralną część pozostałych ram interpretacyjnych. W przekonaniu autora, „rama konfliktu” będzie miała odniesienie do sfery wartości (np. konflikt dobra ze złem, wolne wybory człowieka, których horyzont stanowi jakiś obszar wartości). „Rama ludzkiego interesu” jest również wyborem związanym z przyjęciem

<sup>7</sup>Z. Jurczyk, *Procesy koncentracji i monopolizacji na rynku prasy regionalnej w Polsce*, „Prace Naukowe Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu” 2015, nr 405, s. 137. Na oznaczenie poddanych analizie tytułów prasowych autor stosuje następujące skróty: „Dziennik Łódzki” – „DzŁ”, „Express Ilustrowany” – „ExII”, łódzka edycja „Gazety Wyborczej” – „GW”.

<sup>8</sup>Festiwal „Łódź Czterech Kultur” odbywał się w kolejnych latach 2010–2014 w następujących terminach: 14–18.09.2010; 10–12.09.2011; 14–22.09.2012; 10–19.05.2013; 6–15.06.2014. Por. M. Bałczewski, *Festiwal Łódź Czterech Kultur 2010 – program, informacje*, 12.09.2010, <http://www.plasterlodzki.pl/miasto/zapowiedzi/1812-festiwal-od-czterech-kultur-2010-program-informacje> [dostęp: 2.07.2018]; (RS), *Od soboty Festiwal Łódź Czterech Kultur 2011*, 8.09.2011, <http://lodz.naszemiasto.pl/arttykul/od-soboty-festiwal-lodz-czterech-kultur-2011,1070025,art,t,id,tm.html> [dostęp: 2.07.2018]; (kac), *Łódź Czterech Kultur 2012 „Generacje” [Program po Festiwalu]*, 26.06.2012, <http://lodz.naszemiasto.pl/arttykul/lodz-czterech-kultur-2012-generacje-program-festiwalu,1456507,art,t,id,tm.html> [dostęp: 2.07.2018]; W. Grzegorzczak, *Łódź Czterech Kultur 2013. Festiwal otwarty dla wszystkich*, 11.05.2013, <http://lodz.naszemiasto.pl/arttykul/lodz-czterech-kultur-2013-festiwal-otwarty-dla-wszystkich,1849493,art,t,id,tm.html> [dostęp: 2.07.2018]; al, *Festiwal Łódź Czterech Kultur 2014 [Program]*, 6.06.2014, <http://lodz.naszemiasto.pl/arttykul/festiwal-lodz-czterech-kultur-2014-program,2304574,art,t,id,tm.html> [dostęp: 2.07.2018].

<sup>9</sup>R. Entman, *Framing: Toward clarification of a fractured paradigm*, „Journal of Communication” Vol. 4 (1993), nr 43, s. 51–58; R. Entman, *Framing media power [w:] Doing news framing analysis: Empirical and theoretical perspectives*, red. P. D’Angelo, J. Kuypers, New York–London 2010, s. 331–355; H. Semetko, P. Valkenburg, *Framing European politics: A content analysis of press and television news*, „Journal of Communication” Vol. 2 (2000), nr 50, s. 93–109; M. Palczewski, *Koncepcja framingu i jej zastosowanie w badaniach newsów w Wiadomościach TVP i Faktach TVN*, „Studia Medioznawcze” Vol. 1 (2011), nr 44, s. 33–35; M. Palczewski, *Selekcja informacji w mediach – zasady, wartości, manipulacje*, „Naukowy Przegląd Dziennikarski” 2015, nr 2, s. 99; K. Franczak, *Perspektywa framing analysis – oferta analityczna dla badań nad dyskursem?*, „Przegląd Socjologiczny” Vol. 3 (2014), nr 63, s. 141–147; E. Nowak, R. Riedel, *Agenda setting, priming, framing – TV news in Poland during election campaigns 2005 and 2007. Comparative analysis*, „Central European Journal of Communication” Vol. 5 (2010), nr 3.2, s. 239.

<sup>10</sup>C. de Vreese, *News framing: Theory and typology*, „Information Design Journal & Document Design” Vol. 1 (2005), nr 13, s. 56.

jakiejś perspektywy filozoficznej, w której człowiek jest traktowany jako osoba. „Rama odpowiedzialności” z punktu widzenia filozofii ma swoje odniesienie do świata wartości.

Celem pracy była odpowiedź na pytanie badawcze: Która z ram interpretacyjnych jest dominująca w postrzeganiu Festiwalu „Łódź Czterech Kultur” przez poddane analizie tytuły prasowe? Autor dokonał ponadto próby interpretacji otrzymanych wyników analizy prasoznawczej.

### Wyniki analizy medioznawczej

Kryteria analizy spełniło łącznie 38 tekstów „Dziennika Łódzkiego”, 15 – „Expressu Ilustrowanego” oraz 30 – łódzkiej edycji „Gazety Wyborczej”. Autor założył, że każda z publikacji w 100 proc. spełniała kryteria zaliczenia jej do danej ramy w przypadku czterech pozytywnych odpowiedzi na pytania do niej przyporządkowane. Tekst prasowy ma wskaźnik nasycenia ramami równy 100 proc., jeśli pozytywnie odpowiada na wszystkie postawione pytania. Jeśli odpowiada pozytywnie na trzy z czterech pytań – stopień nasycenia jest równy 75 proc.; jeśli odpowiada pozytywnie na dwa z czterech pytań – 50 proc., pozytywnie na jedno z czterech pytań – 25 proc., na żadne – 0 proc. O stopniu nasycenia publikacji prasowych ramami decyduje zatem stosunek liczby pozytywnych odpowiedzi do potencjalnych. Stopień obecności poszczególnych ram zostaje wyrażony w liczbach (tabele 2–5), zaś w ujęciu procentowym – stopień nasycenia tekstów prasowych poszczególnymi ramami (tabela 1.).

Rozumienie poszczególnych *frames* w podjętych badaniach jest następujące:

„Rama konfliktu” to schemat, za pomocą którego Festiwal „Łódź Czterech Kultur” i prze-

kazywane przez niego treści były ujmowane w kategoriach sporu, niezgody, kontrowersji, głębokich i niedających się pogodzić różnic. Wymienione kategorie mogły np. dotyczyć sporów między organizatorami Festiwalu, kontrowersji w obrębie podjętych kwestii, wyboru zaproszonych gości itp. Do „ramy konfliktu” mogą przynależeć również te publikacje prasowe, które odwoływałyby się do konfliktów na tle kulturowym, etnicznym, wyznaniowym pomiędzy Polakami, Żydami, Rosjanami i Niemcami przedwojennej Łodzi i Łodzi czasów II wojny światowej. W tekstach zaklasyfikowanych do kategorii „rama konfliktu” powinno pojawiać się jedno z następujących słów: „konflikt”, „niezgoda”, „spór” lub wyraz synonimiczny.

Przez „ramę ludzkich spraw” autor rozumie taki sposób ujęcia Festiwalu „Łódź Czterech Kultur”, który polega na przedstawieniu imprezy kulturalnej lub też historii Łodzi przez losy konkretnych osób, wymienionych z imienia i nazwiska, albo też ukazania wpływu Festiwalu bądź wielokulturowości Łodzi na losy jednostek lub grup. Ramę *human interest* autor traktuje, podobnie jak Valkenburg, Semetko i de Vreese, jako „ramę personalizacji”<sup>11</sup>.

„Rama odpowiedzialności” jest rozumiana jako ta, która stawia pytanie o odpowiedzialność za spowodowanie/rozwiązanie kluczowych problemów społecznych<sup>12</sup>. W przypadku podjętej analizy publikacji związanych z Festiwalem do *responsability frame* zaliczono te teksty, które podejmują refleksję nad odpowiedzialnością za powstanie i przebieg łódzkiej imprezy kulturalnej, ale również publikacje podejmujące namysł nad kwestią odpowiedzialności w perspektywie historycznej, czy stawiające pytania

<sup>11</sup> P. Valkenburg, H. Semetko, C. de Vreese, *The effects of news frames on readers' thoughts and recall*, „Communication Research” Vol. 5 (1999), nr 26, s. 551. (The *human interest* frame brings an individual's story or an emotional angle to the presentation of an event, issue, or problem. Personalizing an issue contributes to the narrative character of news. (...) Framing news in *human interest* terms is a way to personalize, dramatize, and emotionalize the news.)

<sup>12</sup> M. Palczewski, *Koncepcja framingu i jej zastosowanie...*, dz. cyt., s. 35.

o osoby odpowiedzialne za dobre/złe wzajemne relacje mieszkańców polskiego Manchesteru przed 1939 r. i w okresie II wojny światowej.

„Ramę ekonomii” autor rozumie w aspekcie bilansów ekonomicznych odnoszących się do budżetu Festiwalu oraz wpływu ekonomii na wzajemne relacje mieszkańców Łodzi XIX wieku oraz XX wieku (przed 1945 r.)

Każdej z wymienionych tutaj ram zostały przyporządkowane atrybuty, które autor uznał za najważniejsze dla danej *frame*. Autor weryfikował, czy dana publikacja prasowa spełnia kryteria odpowiadające cechom ramy. W tym celu każdej z *frames* przyporządkował cztery podstawowe właściwości, które uznał za najważniejsze, stawiając jednocześnie pytania weryfikujące, czy publikacja prasowa może zostać zaliczona do danej ramy<sup>13</sup>. Przyjęto założenie, że każda publikacja mogła zostać zaklasyfikowana do kilku ram interpretacyjnych, albo też nie zostać zaklasyfikowana do żadnej z nich. Postawiono następujące pytania:

Dla „ramy konfliktu”:

- Czy tekst prasowy wyrażał jakąś formę niezgody czy konfliktu między reprezentantami narodu polskiego, rosyjskiego, niemieckiego i żydowskiego lub między organizatorami Festiwalu czy jego uczestnikami? (Pytanie nr 1)
- Czy tekst prasowy ukazał osoby zaangażowane w konflikt jako stawiające sobie wzajemnie zarzuty, walczące ze sobą, w kategoriach zwycięzca/pokonany? (Pytanie nr 2)
- Czy relacja prasowa prezentowała racje wszystkich stron zaangażowanych w konflikt? (Pytanie nr 3)
- Czy w publikacji prasowej pojawiły się wulgaryzmy, obraźliwe słowa, prowokujące obrazy, słowa i terminy skierowane do

osób/podmiotów/instytucji zaangażowanych w daną sprawę? (Pytanie nr 4)

Dla „ramy ludzkiego interesu”:

- Czy relacjonowane zdarzenie było ukazywane w perspektywie wpływu na jednostkę reprezentującą jedną z następujących narodowości: polską, niemiecką, rosyjską lub żydowską lub w perspektywie wpływu na organizatorów bądź uczestników Festiwalu? (Pytanie nr 1)
- Czy publikacja prasowa była spersonalizowana, tzn. odwoływała się do indywidualnej perspektywy lub miała wymiar osobowy (związany z osobą wymienioną z imienia i nazwiska)? (Pytanie nr 2)
- Czy tekst prasowy zawierał przymiotniki lub inne wyrażenia językowe odzwierciedlające osobiste uczucia jego autora? (Pytanie nr 3)
- Czy publikacja prasowa odnosiła się do prywatnych lub osobistych wątków życia opisywanych osób? (Pytanie nr 4)

Dla „ramy odpowiedzialności”:

- Czy tekst prasowy wskazywał odpowiedzialność osoby w związku z organizacją Festiwalu lub też podjął kwestie odpowiedzialności za stan wzajemnych relacji mieszkańców przedwojennej wielokulturowej Łodzi? (Pytanie nr 1)
- Czy publikacja wskazała konsekwencje, które powinny spotkać osoby odpowiedzialne za współtworzenie Festiwalu lub też konsekwencje osób odpowiedzialnych za stan wzajemnych relacji mieszkańców przedwojennej wielokulturowej Łodzi? (Pytanie nr 2)
- Czy autor tekstu prasowego wskazał propozycję rozwiązania danej kwestii związanej bądź z organizacją Festiwalu, bądź z zagadnieniem wielokulturowości Łodzi? (Pytanie nr 3)

<sup>13</sup> Autor w podjętej analizie korzystał z propozycji metodologicznej na temat schematu pytań autorstwa Marka Palczewskiego, zob. M. Palczewski, *Koncepcja framingu i jej zastosowanie...*, dz. cyt., s. 36–37.

- Czy publikacja zawierała sugestię dotyczącą tego, kto powinien rozwiązać sprawę odnoszącą się bądź do organizacji Festiwalu, bądź do zagadnienia wielokulturowości Łodzi? (Pytanie nr 4)

Dla „ramy ekonomii”:

- Czy tekst prezentował Festiwal „Łódź Czterech Kultur” bądź wzajemne relacje mieszkańców Łodzi XIX wieku oraz XX wieku (przed 1945 r.) w kategoriach ekonomicznych? (Pytanie nr 1)
- Czy tekst zawierał informacje dotyczące bilansu zysku i strat w odniesieniu do Festiwalu lub kwestii społecznych przedwojennej Łodzi? (Pytanie nr 2)
- Czy dominującą perspektywą spraw związanych z Festiwalem i z życiem mieszkańców przedwojennej Łodzi była perspektywa wartości rynkowych i ekonomicznych? (Pytanie nr 3)
- Czy widoczny był wpływ ekonomii na życie łodzian lub na organizatorów Festiwalu? (Pytanie nr 4)

Kryterium klasyfikacji danego tekstu prasowego do określonej ramy interpretacyjnej była pozytywna odpowiedź przynajmniej na jedno spośród czterech pytań związanych z poszczególną ramą. W przypadku niespełnienia tego warunku, publikacja prasowa nie została przyporządkowana do żadnej z ram. Była również możliwa sytuacja zaklasyfikowania tekstu prasowego do dwóch lub więcej *frames* wtedy, gdy tekst spełniał wymienione kryterium klasyfikacji odnośnie kilku ram. W tym przypadku w wynikach badań taka publikacja była uwzględniana w każdej z ram.

Wskaźniki nasycenia tekstów prasowych (w procentach) poszczególnymi *frames* przedstawia tabela nr 1<sup>14</sup>.

Tabela 1. Wskaźnik nasycenia ramami tekstów prasowych (w procentach) określający, jak często publikacje prasowe odpowiadały pozytywnie na pytania postawione w badaniach

Ramy\Tytuł prasowy	„DzŁ”	„ExII”	„GW”
„Rama konfliktu”	2,63	0	9,17
„Rama ludzkiego interesu”	63,16	21,67	52,5
„Rama odpowiedzialności”	7,89	5	24,17
„Rama ekonomii”	5,9	1,67	1,67

Źródło: opracowanie własne

Tabela 1. wskazuje, że we wszystkich tytułach prasowych najczęściej występującą ramą interpretacyjną była „rama ludzkiego interesu” (w przypadku „DzŁ” – 63,16 proc., „ExII” – 21,67 proc., „GW” – 52,5 proc.), następnie – „rama odpowiedzialności” („DzŁ” – 7,89 proc., „ExII” – 5 proc., „GW” – 24,17 proc.) i w dalszej kolejności – „rama ekonomii” („DzŁ” – 5,9 proc., „ExII” – 1,67 proc., „GW” – 1,67 proc.) oraz „rama konfliktu” („DzŁ” – 2,63 proc., „ExII” – 0 proc., „GW” – 9,17 proc.). Najmniejsze różnice dotyczące stopnia nasycenia *frames*, nieprzekraczające 5 proc., pomiędzy „Dziennikiem Łódzkim”, „Expressem Ilustrowanym” i łódzką edycją „Gazety Wyborczej” autor odnotował w przypadku „ramy ekonomii”. Największą różnicę, wynoszącą ponad 40 proc. (pomiędzy „DzŁ” i „ExII”), stwierdzono w przypadku „ramy ludzkiego interesu”. To może dowodzić spersonalizowanego

<sup>14</sup> Wskaźnik dla poszczególnych ram autor obliczył następująco: podzielił sumę pozytywnych odpowiedzi przez sumę możliwych odpowiedzi i pomnożył przez 100. Na przykład stopień nasycenia „ramą konfliktu” dla publikacji „DzŁ” równy 2,63 uzyskano, dzieląc sumę pozytywnych odpowiedzi na pytania 1–4 (łącznie 4 odpowiedzi) przez sumę możliwych odpowiedzi pozytywnych na te pytania (łącznie 4 x 38 publikacji prasowych = 152 odpowiedzi) i mnożąc uzyskaną liczbę przez 100, czyli  $(4 : 152) \times 100 = 2,63$ .

charakteru publikacji „Dziennika Łódzkiego”, dla których skoncentrowanie uwagi czytelnika na osobie wymienionej z imienia i nazwiska ma podstawowe znaczenie. Redaktorzy „Dziennika Łódzkiego” relacjonowali Festiwal „Łódź Czterech Kultur” zasadniczo w perspektywie osób jej dyrektorów i ich koncepcji Festiwalu<sup>15</sup>; w perspektywie świadectw mieszkańców Łodzi pamiętających czas przedwojenny oraz okres II wojny światowej, w tym dramatu osób zamieszkujących getto żydowskie<sup>16</sup>; w perspektywie sylwetek artystów zaangażowanych w organizację Festiwalu<sup>17</sup> czy też znanych filmów oraz występów artystycznych związanych z Łodzią<sup>18</sup>. Wysoki odsetek procentowy nasycenia „ramą ludzkiego interesu” był również zauważalny w publikacjach łódzkiej edycji „Gazety Wyborczej”. „GW” zaprezentowała sylwetki osób koordynujących przygotowanie i przebieg Festiwalu<sup>19</sup>, jak również profil artystów czynnie biorących w nim udział, np. izraelskiego pisarza polskiego pochodzenia Etgara Kereta, wybitnego współczesnego dramaturga izraelskiego Hanocha Levina czy malarza Jacka Sempoliń-

skiego<sup>20</sup>. Nie odnotowano jednak na łamach „GW” tekstów przybliżających historię Łodzi przed 1945 r. z punktu widzenia jej wielokulturowości i wielowyznaniowości. Brak tekstów wyjaśniających genezę Festiwalu oraz publikacji odnoszących się do ważniejszych zagadnień przedwojennej historii narodu polskiego, rosyjskiego, niemieckiego oraz żydowskiego na ziemi łódzkiej w „GW”, wiodącym polskim dzienniku opinii, mogą znacząco wpłynąć na brak świadomości czytelnika, dla którego właściwie organizowany jest Festiwal „Łódź Czterech Kultur”. W ramę *human interest* wpisują się także publikacje podsumowujące kolejne edycje Festiwalu, w których zostają wyrażone uczucia autorów (co się udało wykonać, czego zabrakło, plany na kolejne lata)<sup>21</sup>.

Publikacje „Expressu Ilustrowanego” miały bardzo często charakter krótkich notek dziennikarskich, z tego też powodu w 8 publikacjach „ExII” autor nie odpowiedział pozytywnie na żadne z pytań klasyfikujących te teksty prasowe do grupy, w której można byłoby wskazać którąkolwiek z ram interpretacyjnych<sup>22</sup>.

<sup>15</sup> B. Tosza, *Powrót do narodzin pomysłu*, „Dziennik Łódzki”, 9.09.2010, s. 2; Ł. Kaczyński, *Poczuć oddech Łodzi* (rozmowa z B. Toszą), „Dziennik Łódzki”, 13.09.2011, s. 11; Ł. Kaczyński, *Nowy dyrektor Czterech Kultur*, „Dziennik Łódzki”, 25.09.2002, s. 12.

<sup>16</sup> A. Gronczewska, *Łódź idzie z duchem czasu* (rozmowa z Jerzym Grohmanem), „Dziennik Łódzki”, 17.09.2010, s. 2; M. Kałach, M. Witkowska, *Łódzianin przeżył getto i Oświęcim. Powrócił, by zatańczyć przed piecem*, „Dziennik Łódzki”, 17.09.2010, s. 5; A. Gronczewska, *Lolek z Łodzi oraz papież Franciszek*, „Dziennik Łódzki”, 5.06.2014, s. 4.

<sup>17</sup> Ł. Kaczyński, *Perwersję i miasto nosimy w sobie*, „Dziennik Łódzki”, 17.09.2010, s. 15.

<sup>18</sup> A. Pawłowska, *Tam, gdzie przechadzali się Hans Kloss z Karolem Borowieckim*, „Dziennik Łódzki”, 10.09.2010, s. 8.

<sup>19</sup> K. Badowska, M. Olejniczak, J. Słodkowski, *Łódź Czterech Kultur. Powroty się udały*, „Gazeta Wyborcza”, 20.09.2010, s. 6; M. Olejniczak, *Dialog z kulturą*, „Gazeta Wyborcza”, 10–16.09.2010, s. 3. (łódzki dodatek *Co jest grane*).

<sup>20</sup> M. Pietrasik, *Mistrzowie sztuki*, „Gazeta Wyborcza”, 9.09.2011, s. 1 (łódzki dodatek *Festiwal Łódź Czterech Kultur*); M. Olejniczak, J. Słodkowski, *Nowe stare cztery kultury*, „Gazeta Wyborcza”, 14.09.2010, s. 5; M. Olejniczak, *Dialog z kulturą*, „Gazeta Wyborcza”, 10–16.09.2010, s. 3. (łódzki dodatek *Co jest grane*); I. Rakowski-Kłós, *Etgar Keret jak Kafka*, „Gazeta Wyborcza”, 9.09.2011, s. 3. (łódzki dodatek *Festiwal Łódź Czterech Kultur*).

<sup>21</sup> Por. np. Rybus J., *Łódź Czterech Kultur*, „Gazeta Wyborcza”, 10.09.2010, s. 5. (łódzki dodatek *Rewolucja wyobraźni*) [„Organizatorzy festiwalu Łódź Czterech Kultur za duży sukces uważają podtrzymanie interdyscyplinarnego charakteru imprezy”]; K. Badowska, M. Olejniczak, J. Słodkowski, *Łódź Czterech Kultur. Powroty...*, dz. cyt. [„Skromny, pozbawiony spektakularnych i ryzykownych wydarzeń, ale dobrze skonstruowany i utrzymany na wysokim poziomie artystycznym – taki był pierwszy festiwal Łódź Czterech Kultur”].

<sup>22</sup> Por. np. *Festiwalowym szlakiem*, „Express Ilustrowany”, 17.09.2010, s. 37; (RS), *Festiwal, Raz, Dwa, Trzy i Pudelsi*, „Express Ilustrowany”, 15.09.2011, s. 18; *RambaZamba*, „Express Ilustrowany”, 13.06.2014, s. 29.

Tabele 2–5 prezentują liczbę pozytywnych odpowiedzi na pytania w poszczególnych ramach interpretacyjnych (N oznacza liczbę wszystkich newsów).

Tabela 2. „Rama konfliktu”

	„DzŁ” (N = 38)	„ExII” (N = 15)	„GW” (N = 30)
Pytanie nr 1	4	0	4
Pytanie nr 2	0	0	4
Pytanie nr 3	0	0	3
Pytanie nr 4	0	0	0
Suma pozytywnych odpowiedzi	4	0	11
Suma możliwych odpowiedzi pozytywnych	152	60	120

Źródło: opracowanie własne

Tabela 2. wskazuje, że „rama konfliktu” była ramą najrzadziej wykorzystywaną do zrelacjonowania Festiwalu „Łódź Czterech Kultur” w przypadku „DzŁ” i „ExII”. Można to uzasadnić celem, dla którego zorganizowano Festiwal: budowanie szacunku i pamięci dla kultur, które współistniały oraz współtworzyły tożsamość i historię przedwojennej Łodzi. Festiwal popularyzuje dorobek czterech narodowości, które wpisały się w dzieje polskiego Manchesteru: polskiej, niemieckiej, rosyjskiej i żydowskiej. „Rama konfliktu” nie pojawiła się w ogóle w tekstach „ExII”, zaś w „DzŁ” jej obecność odnotowano cztery razy, m.in. przy okazji omawiania treści sztuki nawiązującej do dramatu „Róża” Stefana Żeromskiego, która odwoływała się do czasów rewolucji 1905 roku<sup>23</sup>, czy też przybliżenia okoliczności opuszczenia Polski przez Leo Kantora, polskiego publicysty żydowskiego w marcu 1968 r.<sup>24</sup> „Rama kon-

fliktu” w „GW” pojawiła się 15 razy. Łódzka edycja „GW” nie pominęła milczeniem sytuacji konfliktowej związanej w odwołaniem w maju 2010 r. Katarzyny Knychalskiej, córki pomysłodawcy Festiwalu Witolda Knychalskiego, ze stanowiska dyrektora Miasta Dialogu oraz zmiany nazwy Festiwal „Dialog Czterech Kultur” na Festiwal „Łódź Czterech Kultur”<sup>25</sup>.

Brak opisu choćby jednej sytuacji sporu, poróżnienia czy konfliktu w relacjach społecznych wielokulturowej przedwojennej Łodzi przez redaktorów „ExII” i „GW” mógł być spowodowany umacnianiem wzajemnych relacji przyjaźni i szacunku między czterema narodami.

Tabela 3. „Rama ludzkiego interesu”

	„DzŁ” (N = 38)	„ExII” (N = 15)	„GW” (N = 30)
Pytanie nr 1	28	6	19
Pytanie nr 2	27	3	22
Pytanie nr 3	27	4	13
Pytanie nr 4	14	0	9
Suma pozytywnych odpowiedzi	96	13	63
Suma możliwych odpowiedzi pozytywnych	152	60	120

Źródło: opracowanie własne

„Rama ludzkiego interesu” posłużyła największej liczbie publikacji prasowych do zobrazowania Festiwalu „Łódź Czterech Kultur” w analizowanych tytułach prasowych. Odnotowano przy tym znaczącą różnicę w ujęciu procentowym tych tekstów pomiędzy trzema dziennikami: w „DzŁ” stanowiły one ok. 63 proc., w „ExII” – ok. 21 proc., zaś w „GW” – 52,5 proc.

<sup>23</sup> Ł. Kaczyński, *Esteci rewolucji i Zagłady*, „Dziennik Łódzki”, 16.09.2010, s. 12.

<sup>24</sup> Tenże, *Brzoskwinie jak perfumy*, „Dziennik Łódzki”, 15.09.2011, s. 12.

<sup>25</sup> M. Olejniczak, J. Słodkowski, *Nowe stare cztery kultury*, „Gazeta Wyborcza”, 14.09.2010, s. 5; K. Badowska, M. Olejniczak, J. Słodkowski, *Łódź Czterech Kultur. Powroty...*, dz. cyt.

Tabela 4. „Rama odpowiedzialności”

	„DzŁ” (N = 38)	„ExII” (N = 15)	„GW” (N = 30)
Pytanie nr 1	5	1	11
Pytanie nr 2	2	1	7
Pytanie nr 3	3	1	7
Pytanie nr 4	2	0	4
Suma pozytywnych odpowiedzi	12	3	29
Suma możliwych odpowiedzi pozytywnych	152	60	120

Źródło: opracowanie własne

Przez „ramę odpowiedzialności” zostały zaprezentowane m.in. tragedia Wielkiej Szpery w getcie łódzkim<sup>26</sup> i ocena odpowiedzialności osób i instytucji dotycząca organizacji Festiwalu<sup>27</sup>. Autorzy tekstów prasowych bardzo rzadko podejmowali pogłębioną refleksję historyczną nad trudnymi momentami II wojny światowej, w tym zbrodni nazistów. W konsekwencji nie pojawiała się w publikacjach „rama odpowiedzialności”, która byłaby najbardziej stosowna w prezentacji tak dramatycznych wydarzeń.

W „ramie ekonomii”, występującej w mniej niż 5 proc. publikacji, zostały zaprezentowane te teksty prasowe, które nawiązywały do stosunkowo niskiego budżetu Festiwalu „Łódź Czterech Kultur”<sup>28</sup>. Był to dla autorów publikacji prasowych powód do usprawiedliwienia niskiego poziomu łódzkiej imprezy kulturalnej. Autorzy nie prezentowali dokładnych kosztów związanych z organizacją Festiwalu ani też nie ukazali życia mieszkańców przedwojennej

Łodzi w kategoriach ekonomii. Byłoby rzeczą interesującą i potrzebną zaprezentować czytelnikowi regionu łódzkiego olbrzymie różnice w zamożności i dochodach pomiędzy łódzkimi przemysłowcami i robotnikami, które stanowiły jedną z ważnych przyczyn trudnych wzajemnych stosunków społecznych mieszkańców polskiego Manchesteru, złych warunków bytowych i zdrowotnych łódzkich rodzin, braku perspektyw kształcenia młodych Polaków.

Tabela 5. „Rama ekonomii”

	„DzŁ” (N = 38)	„ExII” (N = 15)	„GW” (N = 30)
Pytanie nr 1	3	0	2
Pytanie nr 2	2	1	0
Pytanie nr 3	1	0	0
Pytanie nr 4	3	0	0
Suma pozytywnych odpowiedzi	9	1	2
Suma możliwych odpowiedzi pozytywnych	152	60	120

Źródło: opracowanie własne

## Wnioski

Wyniki analizy wskazują, że łódzki Festiwal został, jeśli chodzi o liczbę publikacji prasowych, dość obszernie zrelacjonowany na łamach trzech analizowanych dzienników<sup>29</sup>. Dominującą ramą poddanych analizie tekstów była „rama ludzkiego interesu”.

Metoda *framing analysis* okazała się narzędziem pomocnym w opisie wizerunku pra-

<sup>26</sup> *Rocznica Wielkiej Szpery*, „Express Ilustrowany”, 4.09.2012, s. 6.

<sup>27</sup> Ł. Kaczyński, *Okręt czy łódzka?*, „Dziennik Łódzki”, 20.09.2010, s. 12; Ł. Kaczyński, *Łódź nie poczuła festiwalu*, „Dziennik Łódzki”, 21.05.2013, s. 11; J. Słodkowski J., *Powrót Brzozy?*, „Gazeta Wyborcza”, 24.09.2012, s. 2.

<sup>28</sup> D. Pawłowski, *Powrót do idei czterech kultur*, „Dziennik Łódzki”, 14.09.2010, s. 12; Ł. Kaczyński, *Budzenie duchów trwa*, „Dziennik Łódzki”, 24.09.2012, s. 12; K. Badowska, M. Olejniczak, J. Słodkowski, *Łódź Czterech Kultur. Powroty...*, dz. cyt.

<sup>29</sup> W celu zwiększenia wartości naukowej i poznawczej wyników badań autor podjął również próbę weryfikacji na podstawie identycznych kryteriów analizy, co w przypadku „DzŁ”, „ExII” i „GW”, czy temat Festiwalu stał się przedmiotem zainteresowania „Rzeczpospolitej”. Nie odnotowano jednak ani jednej publikacji prasowej dotyczącej łódzkiej imprezy kulturalnej na łamach ogólnopolskiego dziennika opinii. Można to uzasadnić lokal-



sowego Festiwalu „Łódź Czterech Kultur”, jednak bez analizy hermeneutycznej byłaby ona niewystarczająca w zrozumieniu przekazu prasowego. Ramy interpretacyjne porządkujące materiał badawczy stanowią cenny punkt wyjścia do pogłębionej analizy jakościowej.

Zmediatyzowana rzeczywistość Festiwalu koncentruje uwagę czytelnika na przekazaniu szczegółów związanych ze stroną organizacyjną Festiwalu (dyrektor, współorganizatorzy, zaproszeni artyści, miejsca wystawienia spektakli teatralnych, spotkań literackich, koncertów, warsztatów, wernisaży). Nie brak również informacji dotyczącej przyporządkowania odpowiedzialności za poszczególne etapy przygotowawcze i za etapy realizacji łódzkiej imprezy kulturalnej osobom wymienionym z imienia i nazwiska. Autorzy tekstów wyrazili również subiektywne odczucia (czy Festiwal był udany, czego nie zdołano zorganizować, co należy ulepszyć w przyszłości itd.). Mimo że stopień nasycenia „ramy ludzkiego interesu” był wysoki we wszystkich dziennikach, co może dowodzić znaczącej roli personalizmu jako sposobu myślenia i spojrzenia autorów tekstów prasowych na zagadnienia wielokulturowości, to zabrakło (poza kilkoma tekstami opublikowanymi w „DzŁ”) świadectw, wspomnień z czasów przedwojennej Łodzi. Pominięty został głos hi-

storyków, co mogło znacząco zubożyć właściwe rozumienie samej idei Festiwalu. Od prasy regionalnej można oczekiwać zwrócenia większej uwagi na kontekst historyczno-społeczny wydarzenia, które jest bezpośrednio związane z miejscem publikowania i dystrybucji tytułu prasowego. O szczegółach życia mieszkańców wielokulturowej przedwojennej Łodzi i tej z lat 1939–1945 czytelnik uzyskuje znikome informacje po lekturze łódzkiej prasy regionalnej.

Relacje prasowe miały charakter krótkiej notatki prasowej o charakterze informacyjnym. Publikacje „Dziennika Łódzkiego” oraz łódzkiego wydania „Gazety Wyborczej” zaoferowały dość czytelny klucz oceny relacjonowanych kwestii odnoszących się do Festiwalu. Z kolei „Express Ilustrowany” zdystansował się od podjęcia zadania dokonania ewaluacji imprezy kulturalnej oraz dokładnego zrelacjonowania jej przebiegu. Być może walor poznawczy Festiwalu zwiększyłby cykl wywiadów prasowych z reprezentantami narodu polskiego, niemieckiego, rosyjskiego i żydowskiego oraz z przedstawicielami wyznania protestanckiego, prawosławnego, katolickiego i mojżeszowego na temat dziejów polskiego Manchesteru. W ten sposób nie tylko wielokulturowy, ale również ekumeniczny wymiar zostałby wyeksponowany w kontekście historii Łodzi.

## Bibliografia

- Adamczewska I., Sakosik K., *Łódź Czterech Kultur: Festiwal straconych okazji*, 20.09.2017, <http://lodz.wyborcza.pl/lodz/7,35136,22396040,lodz-czterech-kultur-festiwal-straconych-okazji-opinia.html> [dostęp: 2.07.2018].
- al, *Festiwal Łódź Czterech Kultur 2014 [Program]*, 6.06.2014, <http://lodz.naszemiasto.pl/arttykul/festiwal-lodz-czterech-kultur-2014-program,2304574,art,t,id,tm.html> [dostęp: 2.07.2018].
- Bałczewski M., *Festiwal Łódź Czterech Kultur 2010 – program, informacje*, 12.09.2010, <http://www.plasterlodzki.pl/miasto/zapowiedzi/1812-festiwal-od-czterech-kultur-2010-program-informacje> [dostęp: 2.07.2018].

---

nym charakterem Festiwalu, ale również jego słabą promocją. (I. Adamczewska, K. Sakosik, *Łódź Czterech Kultur: Festiwal straconych okazji*, 20.09.2017, <http://lodz.wyborcza.pl/lodz/7,35136,22396040,lodz-czterech-kultur-festiwal-straconych-okazji-opinia.html> [dostęp: 2.07.2018]).

- Entman R., *Framing media power* [w:] *Doing news framing analysis: Empirical and theoretical perspectives*, red. P.D'Angelo, J. Kuypers, New York–London 2010, s. 331–355.
- Entman R., *Framing: Toward clarification of a fractured paradigm*, „Journal of Communication” 1993, Vol. 43, s. 51–58.
- Festiwal Łódź Czterech Kultur*, 14.09.2012, <https://baedekerlodz.blogspot.com/2012/09/festiwal-odz-czterech-kultur.html?m=1> [dostęp: 2.07.2018].
- Franczak K., *Perspektywa framing analysis – oferta analityczna dla badań nad dyskursem?*, „Przegląd Socjologiczny” Vol. 3 (2014), nr 63, s. 135–156.
- Grzegorzczuk W., *Łódź Czterech Kultur 2013. Festiwal otwarty dla wszystkich*, 11.05.2013, <http://lodz.naszemiasto.pl/artykul/lodz-czterech-kultur-2013-festiwal-otwarty-dla-wszystkich,1849493,art,t,id,tm.html> [dostęp: 2.07.2018].
- Jurczyk Z., *Procesy koncentracji i monopolizacji na rynku prasy regionalnej w Polsce*, „Prace Naukowe Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu” 2015, nr 405, s. 127–140.
- (kac), *Łódź Czterech Kultur 2012 „Generacje” [Program po Festiwalu]*, 26.06.2012, <http://lodz.naszemiasto.pl/artykul/lodz-czterech-kultur-2012-generacje-program-festiwalu,1456507,art,t,id,tm.html> [dostęp: 2.07.2018].
- Kołodziej K., *Między „ziemią obiecaną” a „złym miastem” – cała (?) prawda o Łodzi w publicystyce i prasie warszawskiej*, „Acta Universitatis Lodziensis. Folia Litteraria Polonica” 2008, nr 10, s. 253–272.
- Kołodziej K., *Motywy wspólne w literackim obrazie strajku i lokautu w Manchesterze (Elizabeth C. Gaskell „Mary Barton”) i Łodzi (M. Gawlewicz „Wir”, K. Laskowski „Lokaut”)*, „Acta Universitatis Lodziensis. Folia Litteraria Polonica” 2007, nr 9, s. 187–201.
- Nowak E., Riedel R., *Agenda setting, priming, framing – TV news in Poland during election campaigns 2005 and 2007. Comparative analysis*, „Central European Journal of Communication” Vol. 5 (2010), nr 3.2, s. 237–252.
- Palczewski M., *Koncepcja framingu i jej zastosowanie w badaniach newsów w Wiadomościach TVP i Faktach TVN*, „Studia Medioznawcze 2011, nr 1 (44), s. 31–41.
- Palczewski M., *Selekcja informacji w mediach – zasady, wartości, manipulacje*, „Naukowy Przegląd Dziennikarski” 2015, nr 2, s. 85–101.
- Rajchel D., *Wielokulturowość jako artefakt na przykładzie miasta Łódź*, „Studia Humanistyczne AGH” Vol. 3 (2014), nr 13, s. 185–197.
- (RS), *Od soboty Festiwal Łódź Czterech Kultur 2011*, 8.09.2011, <http://lodz.naszemiasto.pl/artykul/od-soboty-festiwal-lodz-czterech-kultur-2011,1070025,art,t,id,tm.html> [dostęp: 2.07.2018].
- Semetko H., Valkenburg P., *Framing European politics: A content analysis of press and television news*, „Journal of Communication” Vol. 2 (2000), nr 50, s. 93–109.
- Valkenburg P., Semetko H., de Vreese C., *The effects of news frames on readers' thoughts and recall*, „Communication Research” Vol. 5 (1999), nr 26, s. 550–569.
- de Vreese C., *News framing: Theory and typology*, „Information Design Journal & Document Design” Vol. 1 (2005), nr 13, s. 51–62.
- Young C., Kaczmarek S., *The Socialist past and postsocialist urban identity in central and eastern Europe*, „European Urban and Regional Studies” Vol. 1 (2008), nr 15, s. 53–70.